

Vintervardag i Överkalix

Snötäckt backe och tjäle som biter i jorden åtta månader om året.

Det är vardag för vaktmästarna i Överkalix församling i Norrbotten. – Man får inte ha bråttom när

man ska ner i marken, säger Niklas Isaksson.

Kyrkogården har följt en vanlig arbetsdag på en landsorts- kyrkogård i norr. ►

Dagarna kan vara gnistrande fina, men lika ofta bitande kalla. Tomas Larsson och Niklas Isaksson är vädertåliga vaktmästare i Överkalix.

Niklas Isaksson

T h. När snön täcker kyrkogården är det inte lätt att hitta platsen för en ny grav. Dessutom stämmer inte alltid måtten på gravkartorna.

– Då får man navigera med hjälp av marktypen eller vissa riktmärken. Fast det går inte nu på vintern när allt är täckt av en halvmeter snö, säger Niklas Isaksson.

ÖVERKALIX FÖRSAMLING TILLHÖR LULEÅ STIFT

ANTAL MEDLEMMAR: 2 750

ANTAL ANSTÄLLDA PÅ KYR-
KOGÅRDSSIDAN:

2 heltidstjänster (fördelat på
tre vaktmästare) samt

3 säsongstjänster

KYRKOR: 2

KAPELL: 2

KYRKOGÅRDAR: 3

GRAVAR: 3 500, varav 20 är
urngravar. Minneslundar
finns i Grelsbyn och Lansjärv.

FÖRDELNING JORDBEGRAV-
NINGT–KREMERING: cirka
70–30

BERÄKNAD KOSTNAD FÖR
BEGRAVNINGSVERKSAM-
HETEN 2017: 2,8 miljoner
kronor

I kommunen finns samman-
lagt 3 400 invånare på en yta
av 2 792 kvadratkilometer.

Klockan är strax efter sex på morgonen och vintermörkret är fortfarande kompakt. Ett tunt lager snö har lagt sig över trappor och gravvårdar. Allt är fortfarande stilla. Men snart börjar arbetsdagen för de två vaktmästarna i Överkalix församling. En sådan kan innehålla det mesta. Niklas Isaksson och Tomas Larsson har nämligen hand om allt ifrån fastighetsskötsel till att putsa kyrksilvret, delta vid högmässor och att sköta församlingens tre kyrkogårdar – Grelsbyns och Brännas kyrkogårdar i centrala Överkalix och kyrkogården i Lansjärv, fem mil norrut. Det för så klart med sig en hel del utomhusjobb, även under krispiga dagar när kvicksilvret sjunker långt under noll.

– Men det går bra. Jag trivs med att vara ute, säger Tomas Larsson som inte räds minusgraderna. Arbetet planerar han och Niklas Isaksson själva. För någon kyrkogårdschef som bestämmer finns det inte. Det som styr blir ofta vädret. Som när den här dagen kör igång.

06.34 Sopborste och snöskyffel åker fram när Tomas Larsson tar itu med morgonens snö. Församlingshemmet och kyrkans entréer i Bränna prioriteras eftersom här är mest rörelse. En halvtimme senare anländer Niklas Isaksson med det tunga artilleriet – redskapsbäraren.

– Den köptes in för tre år sedan av församlingen. Vintern efter kompletterades den med en riktig snöskopa med klaffar. Så nu tar vi själva hand om all snöröjning, även på parkeringarna, säger Niklas Isaksson.

– Det blir givetvis billigare än att som tidigare leja in en entreprenör. Dessutom vet man att det är skottat i god tid till söndagsgudstjänsten och innan bilarna kommer på vardagsmorgnarna. Men en

stor del av arbetstiden går nu förstås åt till att sitta i traktorn.

07.32 Snöskottningen och sandningen är klar.

– När det kommer en decimeter snö kan det ta fem timmar att skotta och röja undan. Under vissa perioder gör man inget annat på flera dagar. Normalt turas vi om att gå bredvid med spaden och sitta i traktorn, berättar Tomas Larsson.

8.00 Dags för dagens första men ack så efterlängtdade kafferast på församlingshemmet! Alla som kan från personalen är med.

8.22 Vaktmästarparet får reda på att en gravplats hastigt måste förberedas. Egentligen skulle de ställa i ordning för en annan gravsättning,, men eftersom den här ligger betydligt närmare i tid tänker de raskt om. Marken måste hinna tinas upp. Gravkartan där alla gravplatser finns markerade med olika nummer plockas fram.

– Vi har även kartorna digitalt, men den här går bra, säger Niklas Isaksson som annars är den som kommit längst med att lära in den nya tekniken.

Han medger dock att datalösningarna inte överbryggar alla problem.

– Både på papperskartan och den digitala kartan är en del av måtten över den äldsta kyrkogården fel. Så där får man navigera med hjälp av marktypen eller vissa riktmärken. Fast det går förstås inte nu på vintern när allt är fruset och täckt av en halv meter snö.

Tomas Larsson

T v. Tomas Larsson hämtar andan medan Niklas Isaksson fyller upp med sand kring värmetrågets kanter. Att vara vaktmästare på Överkalix kyrkogårdar är inget för fejisar eller den som är rastlös. Temperaturer kring minus 20 är vardagsmat och att förbereda en ny grav kan ta ända upp till en hel arbetsvecka och kräva 50 mils bilkörning.

09.10 Vaktmästarkollegorna hjälps åt med att rekognosera och börja skotta fram en väg med traktorn till platsen för den nya graven i Grelsbyn. De berättar att det inte sällan kommer fram människor som är ledsna och behöver prata.

– Det här är ett litet ställe där alla känner alla. Så när det händer blir det lätt att man resonerar en timme eller två. Jag tror inte det skulle vara samma sak om entreprenörer lejdades in på kyrkogården, säger Tomas Larsson.

10.32 Niklas och Tomas är tillbaka på församlingshemmet när plötsligt Åke Karlsson, 83, dyker upp. I yngre dagar jobbade han själv som vaktmästare åt församlingen.

– Jag brukar vara in och hälsa på då och då, berättar han.

Efter en stunds trevligt småprat tar gänget en sväng på kyrkogården. Det råder ingen tvekan om att Åke fortfarande har koll. Han upplever inte att arbetet har förändrats så mycket från hans tid – även om gravarna skottades igen för hand så sent som på 1980-talet.

– Det är jobb så svetten rinner, säger Åke Karlsson.

11.20 Dags för lunch. Niklas och Tomas bestämmer sig för att sticka iväg och köpa pizza.

Samtidigt anländer kyrkoherden Mats Nygård till församlingshemmet. Han har varit på ett sorgesamtal hos en församlingsbo. Nu väntar pappersgöra. Han har även en chefsroll över vaktmästarna.

– I en sådan här liten församling går det inte att ha heltidstjänster för varje arbetsuppgift. Alla får i stället inblick i nästan allting. Men det är väl en av

fördelarna, även om man kanske inte blev präst för att syssla med traktorer, säger Mats Nygård och ler.

12.32 Niklas och Tomas är åter på plats på kyrkogården i Grelsbyn. Nu är vägen fram till graven färdigskottad, liksom en stor del av gravplatsen som ska tinas upp. Att tina upp marken där en grav ska grävas är inte något som låter sig göras i en handvändning på de här breddgraderna, trots att värmetråget som används nästan har samma effekt som ett bastuaggregat.

– Det vi har att tampas med är tjäle som ligger ända från oktober till in i maj. Den hinner bita sig ned på flera meters djup. Så i mars–april kan det i vissa fall ta en hel arbetsvecka att tina marken ner till önskat djup, berättar Tomas Larsson.

Han tillägger att det är allra värst vid bilvägar eller där det trampats mycket.

Tråget går inte heller bara att låta ligga.

– Vi skottar undan jorden allt eftersom. Alltså kan man få återvända till ett ställe fyra-fem dagar på raken. Ligger gravsättningsplatsen i Lansjärv blir det tio mil i bil per dag. Då motsvarar nog arbetsinsatsen med att förbereda en gravplats fem dagsverken, säger Tomas Larsson.

Tjälen – eller egentligen tjällossningen – kan även ställa till det så att gravstenarna rubbas. Om problemen är större här än längre söderut vet varken Niklas Isaksson eller Tomas Larsson. Men de berättar att en genomgång av gravsäkerheten har gjorts under de två senaste somrarna.

– Nu ska det göras löpande. Varje gravsten ska besiktas var femte år. Gravägaren är den som ska ombesörja att stenarna stabiliseras. Men vi i kyrkan har ansvar för att se till så att kyrkogården är säker, säger Tomas Larsson.

Tomas Larsson sopar undan snö som fallit under natten.

13.17 Niklas Isaksson fyller upp med sand runt värmetrågets kanter.

– Det isolerar så att värmen inte åker ut, säger han.

Själva besväras Överkalix vaktmästare sällan av vinterkylan.

– Temperaturer runt minus 20 är inget ovanligt. Ibland är det ner mot minus 30. Men det går ju inte att låta bli att jobba för den skull. Om en begravning är inplanerad sedan flera veckor tillbaka och släktingar kanske kommer resande hundra mil går den ju inte bara att skjuta upp. Då är det bara att se till så att det fungerar. Då ska det vara skottat och klart, säger Niklas Isaksson.

Samtidigt märker han och Tomas Larsson av de senaste årens ändrade väder. Det påverkar deras arbete.

– Förr låg snön redan från oktober. Nu tinar det och fryser om vartannat. Så det är mycket mer halkbekämpning nu, säger Tomas Larsson.

Ett knep är att inte skala av för mycket snö från gångvägarna på kyrkogårdarna och på andra ställen.

– När det tinar har vattnet mer att sugas upp i. Då dröjer det längre innan underlaget trycks ihop och blir till is. Å andra sidan får man passa så det inte blir för knöligt, säger Tomas Larsson.

14.27 Värmetråget är på plats och igångsatt. Då passar det bra att skotta upp ett par av huvudgångarna inne på kyrkogården. Innan Niklas Isaksson startar traktorn säger han att det är just den stora varitionen han gillar med jobbet.

– Tiden går fort och det blir sällan tråkigt. Inte ens när kyrksilvret ska putsas.

Under tiden sätter Tomas Larsson på eftermiddagskaffe i den klarröda personalbyggnaden på Grelsbys kyrkogård. Även om dagen har varit solig och nästan vårlig känns det bra att få något varmt i sig. Efteråt ska Tomas in en sista sväng till församlingshemmet för att ta hand om några sopsäckar. Niklas har lite underhåll på traktorn att sköta. Men allra först hägrar kanelsnurror och trevlig samvaro.

– Ofta är vi på olika håll när vi jobbar. Så dagarna är inte alltid som den här, säger Tomas Larsson.

I bygden – där kyrkan och församlingen fortfarande har en relativt stark ställning – är båda nästan synonyma med sina jobb som "kyrkvaktmästare".

– Så är det något som folk tycker att kyrkan har gjort fel får vi höra det, säger Tomas Larsson med ett menande skratt.

Niklas Isaksson ler.

– Å andra sidan får vi ju också veta om något är bra.

TEXT OCH FOTO: MARIA ENGSTRÖM-ANDERSSON

Nya avgiften – en kostnadsförsäkring

Kyrkoherde Mats Nygård är van att brottas med dryga utgifter orsakade av långa vintrar och avstånd. Innan Överkalix tjänstgjorde han i såväl Pajala som en församling i Västerbotten.

Kallt klimat och långa avstånd ökar kostnaderna för små församlingar och pastorat i norr. Tidigare finansierade glesbygdsborna själva verksamheten via högre begravningsavgifter.

Men i och med det nya systemet, där alla folkbokförda i landet (utom i Stockholm och Tranås) ska betala samma summa, blir det billigare för många. Däribland de boende i Överkalix.

– Det är förstås bra för ortsborna. Men vad händer på sikt? frågar sig Överkalix kyrkoherde Mats Nygård.

Han har varit anställd som kyrkoherde i Överkalix församling sedan förra årsskiftet. Tidigare har han tjänstgjort i Åsele-Fredrika församling i Väster-

botten och i Överkalix grannförsamling Pajala. Alla tre har det gemensamt att de är små församlingar i norr med dryga utgifter på grund av de långa vinternerna och avstånden.

– Det som belastar begravningskostnaderna på vintern är snöskottning och upptining av gravplat-

Med hjälp av redskapsbäraren klarar vaktmästarna all snöröjning själva – även på parkeringarna.

– Då vet man att det är skottat i god tid till söndagsgudstjänsten och innan bilarna kommer på vardagsmorgnarna, säger Niklas Isaksson.

”Församlingarna och pastoraten kunde sätta ribban för sin verksamhet så länge de själva fastställde begravningsavgiften, men att nu borde det finnas en mall för vilka kriterier som ska gälla när alla ska betala samma avgift.”

MATS NYGÅRD

ser. Men sedan ska ju också personal och maskiner transporteras mellan kyrkogårdarna, säger Mats Nygård.

Han ser dock inte Överkalix som särskilt utsatt när det gäller avstånden. Här är det tio mil mellan kommunens sydligaste och nordligaste punkter.

– Man törs knappt tänka på det, men det finns församlingar och pastorat i inlandet som har betydligt värre förutsättningar än oss när det gäller sträckorna.

Överkalix församling har dessutom haft möjlighet att utöka maskinparken med nödvändig utrustning. Tack vare det klarar man sedan tre år tillbaka själva av att ta hand om all snöskottning, i stället för att som förut leja ut röjningen av parkeringsplatser och större ytor på entreprenad.

GAMLA TROTJÄNARE

Församlingen har dessutom inte bara traktor och grävmaskin i tätorten, utan även på kyrkogården i byn Lansjärv fem mil norrut.

– De äldre maskinerna placerades där när nya köptes in. Det fungerar eftersom det är så pass få begravingar i Lansjärv, kanske fem sex stycken per år. Då blir det inte så stort slitage på grejorna.

– Alternativet hade varit att transportera dit den nya grävaren. Det hade inneburit en kostnad på 5000 kronor varje gång, säger Mats Nygård.

Uppvärmningskostnaden vid gravtining är svårare att påverka. På platser som Överkalix med lång vinterperiod håller tjälen inte bara i sig längre utan hinner också krypa djupare ner i jorden.

– Men det är svårt att säga vad det här betyder ekonomiskt för oss jämfört med sydligare försam-

lingar och pastorat. Skåningarna har ju en längre gräsklippningsperiod än oss, säger Mats Nygård.

HALVERAD AVGIFT

Han har inte heller någon uppfattning om den nya, enhetliga begravningsavgiften kommer att göra det enklare att finansiera en kostsam verksamhet i norr. För Överkalix del innebär det nya systemet att avgiften nästan halverats, från 2016 års 46 öre per hundralapp till dagens 24,6 öre.

– För Överkalixborna är det så klart bra eftersom det blir billigare än vad kostymen verkligen kostar. Men hur länge ska de som bor i tätorterna och som hittills betalat 7–10 öre per hundralapp finna sig i att betala mer? Och vad händer då? undrar Mats Nygård.

Han resonerar att församlingarna och pastoraten kunde sätta ribban för sin verksamhet så länge de själva fastställde begravningsavgiften, men att det nu borde finnas en mall för vilka kriterier som ska gälla när alla ska betala samma avgift.

– Jag vet inte hur kammarkollegiet annars ska kunna bedöma vad som är rimligt, säger Mats Nygård.

Samtidigt uppskattar han att det nya systemet gör den lilla församlingen mindre sårbar för fördyrande kostnader – oavsett om det gäller snöskottning, tjälskjutningar eller minskad skattekraft från en krympande befolkning.

– Det gör att man kan lägga krutet på den kyrkliga verksamheten.

TEXT OCH FOTO:
MARIA ENGSTRÖM-ANDERSSON